Materiały i Sprawozdania
Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego
Tom XVII
Rzeszów 1996

Barbara Szpunar

Osada kultury łużyckiej w Wielopolu, gm. Olesno

Stanowisko nr 2 w Wielopolu odkryte zostało w trakcie badań powierzchniowych prowadzonych z ramienia Muzeum Okręgowego w Tarnowie w 1982 roku. Przeprowadzono wówczas lustrację pasa wydm piaszczystych ciągnących się od miejscowości Gorzyce po Żabno. Zlokalizowano szereg stanowisk w obrębie wsi Gorzyce (6 stanowisk) i Podlesie Dębowe (3 stanowiska). Dwa z tych ostatnich położone są właściwie na gruntach wsi Wielopole.

Stanowisko nr 2 w Wielopolu znajduje się na obszarze AZP nr 100-65 (współrzędne wynoszą x=212 mm, y=64—70 mm), przy drodze polnej Gorzyce—Podlesie Dębowe. Jest to piaszczysta wydma porośnięta w znacznej partii lasem sosnowym. Spora część stanowiska uległa zniszczeniu w wyniku wybierania piasku. W powstałej w ten sposób przesiece, w profilu, znaleziono skupisko skorup. Materiał znajduje się w Muzeum Okręgowym w Tarnowie pod numerem MT-A/46.

W roku 1984 dokonano lustracji stanowiska i stwierdzono, że w innym miejscu wydmy, oddalonym ok. 50 m od poprzedniego wybierzyska i miejsca znalezienia depozytu ceramicznego rozpoczęto eksploatację piasku dewastując przy tym stanowisko. Obiekty widoczne były na powierzchni piaskowni w postaci brunatno-czarnych „ostańców", częściowo naruszonych. Wyeksplorowano jeden obiekt (1/84).

W 1985 r. w związku z tym, że nie udało się powstrzymać postępującej destrukcji stanowiska, podjęto decyzję o przeprowadzeniu ograniczonych badań ratowniczych. W ich wynku zadokumentowano 4 obiekty: 2/85—5/85.

W rok później, w czasie kolejnej lustracji stanowiska nr 2 stwierdzono, iż proces dewastacji trwa nadal. Postanowiono wykonać niewielki wykop sondażowy na obrzeżu piaskowni od strony północnej w celu sprawdzenia jak daleko kontynuują się obiekty. W 1988 r. nadal trwał proces wybierania piasku i niszczenia wydmy. Zlokalizowano i wyeksplorowano jeden obiekt o kolejnym numerze 6/88.

MATERIAŁY

Depozyt ceramiczny

Skupisko skorup (159 fragmentów) w profilu wybierzyska, w żółtym piasku, bez śladów jamy.

1. 22 fragmenty górnej części dużej, szerokootworowej wazy barwy ceglastej, powierzchnia wygładzona, nierówna, przełam wielobarwny, domieszka: gruboziarnisty tłuczeń mineralny i ceramiczny. Wymiary: średn. wyl. 49 cm (tabl. II, a). 2. 34 fragmenty przydennej części wazy, barwy ceglastej, powierzchnia nierówna, gładzona, przełam wielobarwny, domieszka: gruboziarnisty tłuczeń mineralny i ceramiczny. Wymiary: średn. dna 20 cm, średn. brzuśca 53 cm (tabl. II, b). 3. Misa z brzegiem zagiętym do środka, barwy ceglastej, przełam jednobarwny, domieszka: tłuczeń ceramiczny i piasek. Wymiary: średn. dna 16 cm, wys. 10,6 cm (tabl. II, c). 4. 31 fragmentów jajowatego garnka z umieszczonymi na przemian pod krawędzią dwoma uszkami i dwoma plastycznymi uchwytami, barwa ceglasta, powierzchnia gładzona, nierówna, przełam jednobarwny, domieszka: tłuczeń ceramiczny i piasek. Wymiary: średn. wyl. 21 cm, średn. brzuśca 23,4 cm (tabl. III, a). 5. 5 fragmentów dużego garnka jajowatego z plastycznymi uchwytami poziomymi pod krawędzią, barwa ceglasta, powierzchnia chropowata, przełam jednobarwny, domieszka: gruboziarnisty tłuczeń ceramiczny, niewielka ilość tłucznia mineralnego. Wymiary: średn. wyl. 38,3 cm (tabl. III, b). 6. 13 fragmentów wazy szerokootworowej, barwy ceglastej, powierzchnia gładzona, szczególnie od strony wewnętrznej, przełam wielobarwny, domieszka: tłuczeń ceramiczny. Wymiary: średn. wyl. 32 cm (tabl. IV, a). 7. 5 fragmentów garnka jajowatego z uchem pod krawędzią, barwa ceglasta, powierzchnia gładzona, nierówna, przełam jednobarwny, domieszka: tłuczeń ceramiczny i znikoma ilość tłucznia mineralnego. Wymiary: średn. wyl. 23 cm (tabl. IV, b). 8. Fragment placka glinianego z małą dziurką przekłutą pośrodku, barwa ceglato-beżowa, powierzchnia z jednej strony wygładzona, z drugiej chropowacona, przełam jednobarwny, domieszka: średnioziarnisty tłuczeń mineralny i ceramiczny. Wymiary: średn. 30 cm (tabl. IV, c). 9. 41 fragmentów ceramiki grubościennej, prawdopodobnie z naczyń opisanych wyżej, w tym kilka przepalonych i spumeksowanych, m. in. brzeg niewielkiego garnka (tabl. V, a). 10. 4 fragmenty ceramiki delikatniejszej roboty, o gładkich powierzchniach, czarnej barwie, w tym fragment wazy dwustożkowatej (tabl. V, c). 11. Fragment naczynia (wazy?) zdobionego rytymi liniami poziomymi o gładkiej powierzchni barwy ceglastej (tabl. V, d) i fragment wazy zdobionej rytym ornamentem linii ukośnych (tabl. V, b).

Obiekt 1/84 ar II-C, ćw. B

Zachowany w postaci stożka piaszczystego ominiętego przy wybieraniu piasku ze względu na przebarwienia. Zarys obiektu zapewne był prostokątny, również w profilu, o płaskim dnie i prostych bocznych ścianach (tabl. V, e).

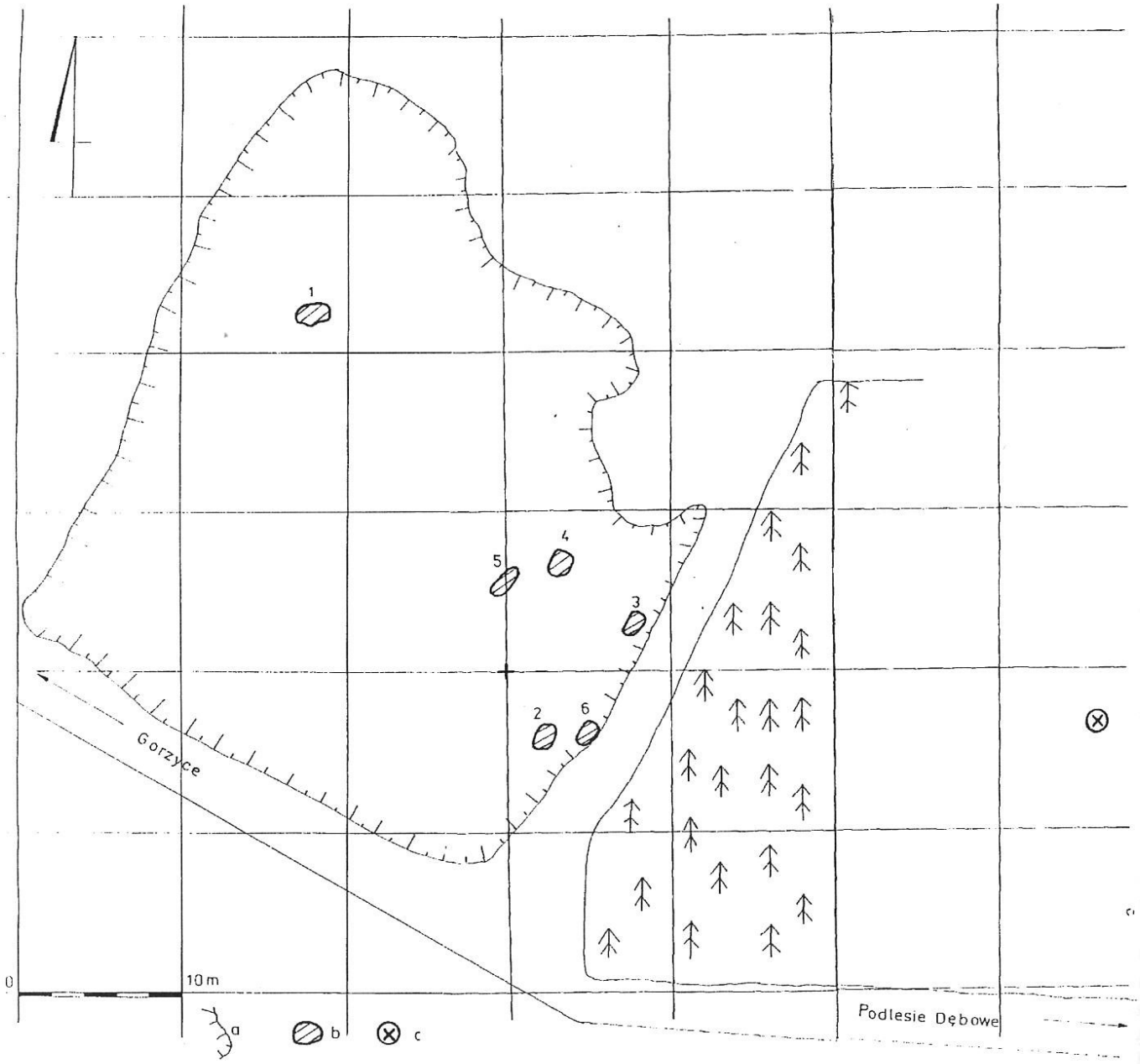

Tabl. I. Wielopole, gm. Olesno, st. 2. Plan obiektów odkrytych w latach 1984—1986, 1988; a — granice piaskowni, b — obiekty, c — depozyt ceramiczny

Taf. I. Wielopole, Gemeinde Olesno, Fundstelle 2. Plan der 1984—1986 entdeckten Objekte; a — Grenzen der Sandgrube, b — Objekte, c — Keramikfund

Табл. I. Вельополе, гм. Олесно, пам. 2. План объектов, открытых в 1984—1986, 1988 гг.; a — граница месчаного карьера, b — объекты, c — коллекция керамики

Wypełnisko stanowiła spiaszczona, brunatna próchnica z licznymi fragmentami polepy. W trakcie eksploracji wydobyto ok. 100 fragmentów ceramiki, zaś z partii dolnej liczne kości zwierzęce (prawdopodobnie krowy).

Obiekt miał charakter jednorodny. Przypuszczalnie była to jama magazynowa o ściankach zapewne w całości wyklejonych gliną, która mocowana była na koszu uplecionym z gałęzi. Wskazują na to liczne odciski konstrukcji drewnianej w płatach polepy, której wydobyto kilka kilogramów.

1. 17 fragmentów wazy dwustożkowatej, zdobionej na załomie ornamentem pseudosznura tworzącym grupy ukośnych kresek pomiędzy liniami poziomymi, powierzchnia gładka barwy brunatnej, miejscami ceglastej, domieszka: tłuczeń ceramiczny i niewielka ilość tłucznia mineralnego. Wymiary: średn. wyl. 18,5 cm, średn. brzuśca 27 cm, średn. dna 12 cm, wys. 25,7 cm (tabl. VI, a). 2. 5 fragmentów dużej wazy barwy ceglastej, powierzchnia gładzona, przełam wielobarwny, domieszka: średnio- i gruboziarnisty tłuczeń minieralny oraz niewielka ilość szamotu. Wymiary: średn. wyl. 35,2 cm (tabl. VI, b). 3. Fragment misy o brzegu zagiętym do środka, zdobionej plastycznym guzkiem na krawędzi, powierzchnia gładka, spękana, barwa jasnobrunatna, przełam jednobarwny, domieszka: drobny tłuczeń mineralny i ceramiczny. Wymiary: średn. wyl. 19 cm, max średn. brzuśca 20,7 cm (tabl. VI, c). 4. 4 fragmenty brzegu misy profilowanej barwy ceglastej, miejscami okopconej, powierzchnia mocno wygładzona, przełam jednobarwny, domieszka: drobny tłuczeń mineralny i ceramiczny. Wymiary: średn. wyl. 21 cm, średn. brzuśca 21,4 cm (tabl. VII, a). 5. Fragment brzegu garnka, barwa

a

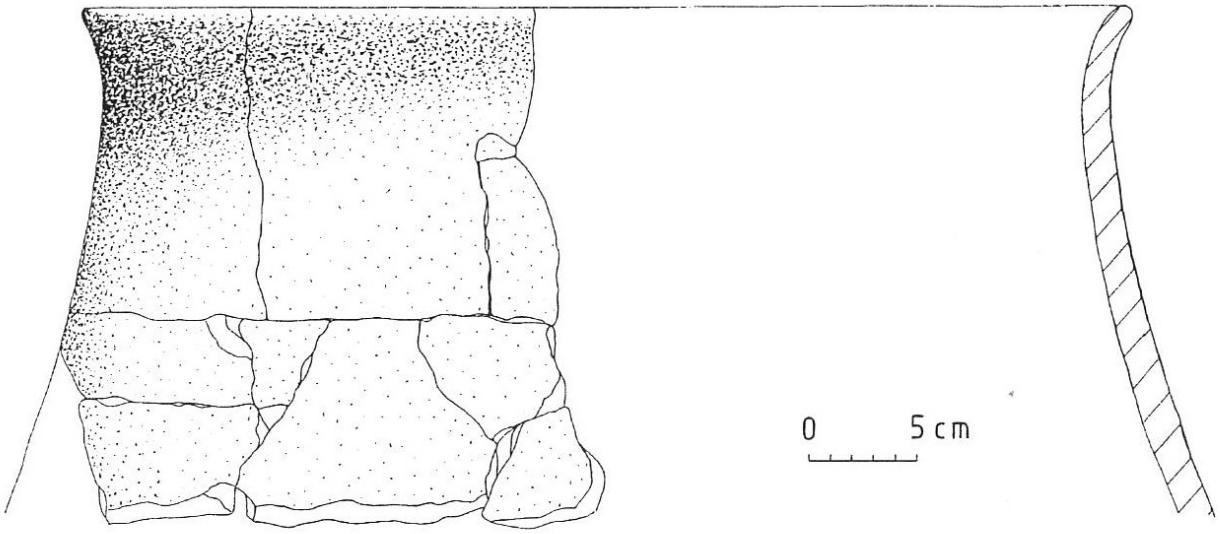

b

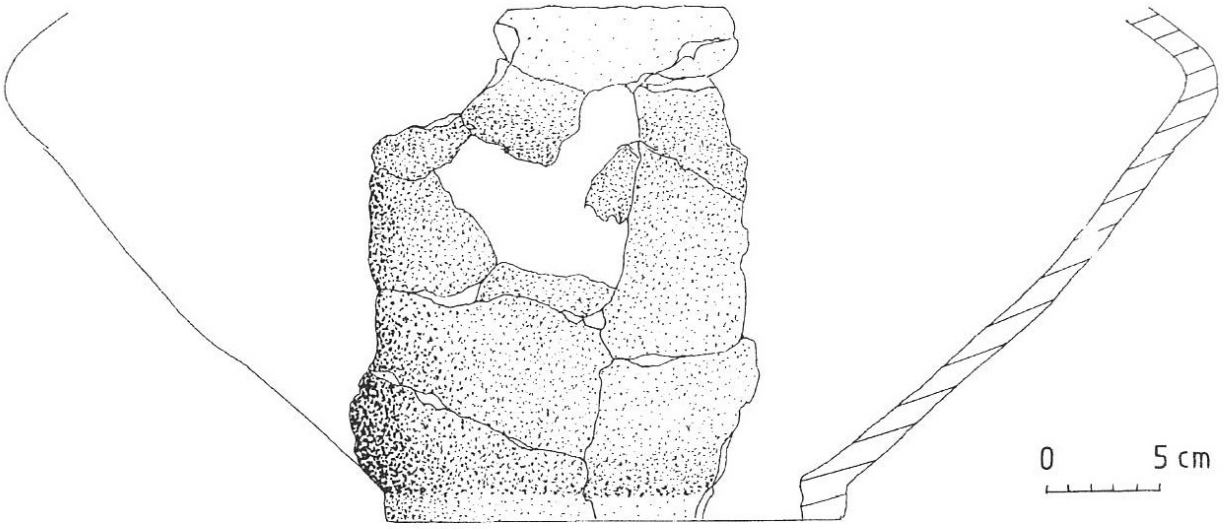

c

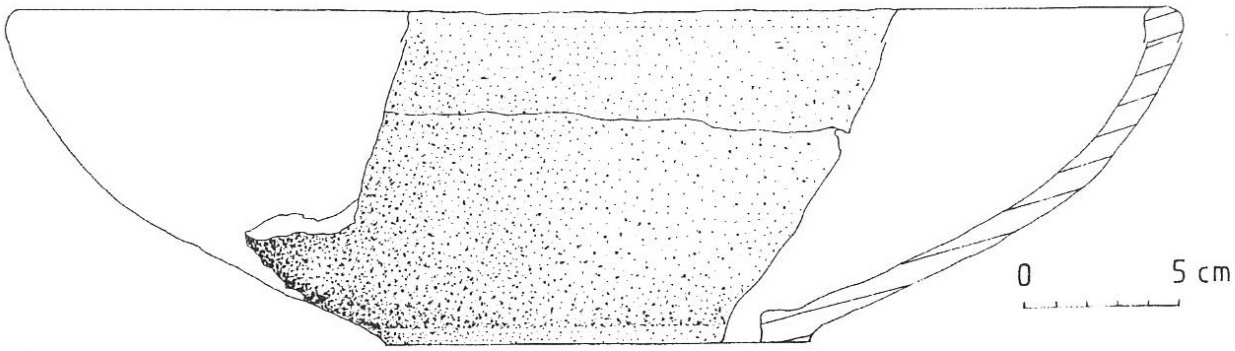

Tabl. II. Wielopole, gm. Olesno, st. 2. Depozyt ceramiczny
Taf. II. Wielopole, Gemeinde Olesno, Fundstelle 2. Keramikfund
Табл. II. Вельополе, гм. Олесно, пам. 2. Коллекция керамики

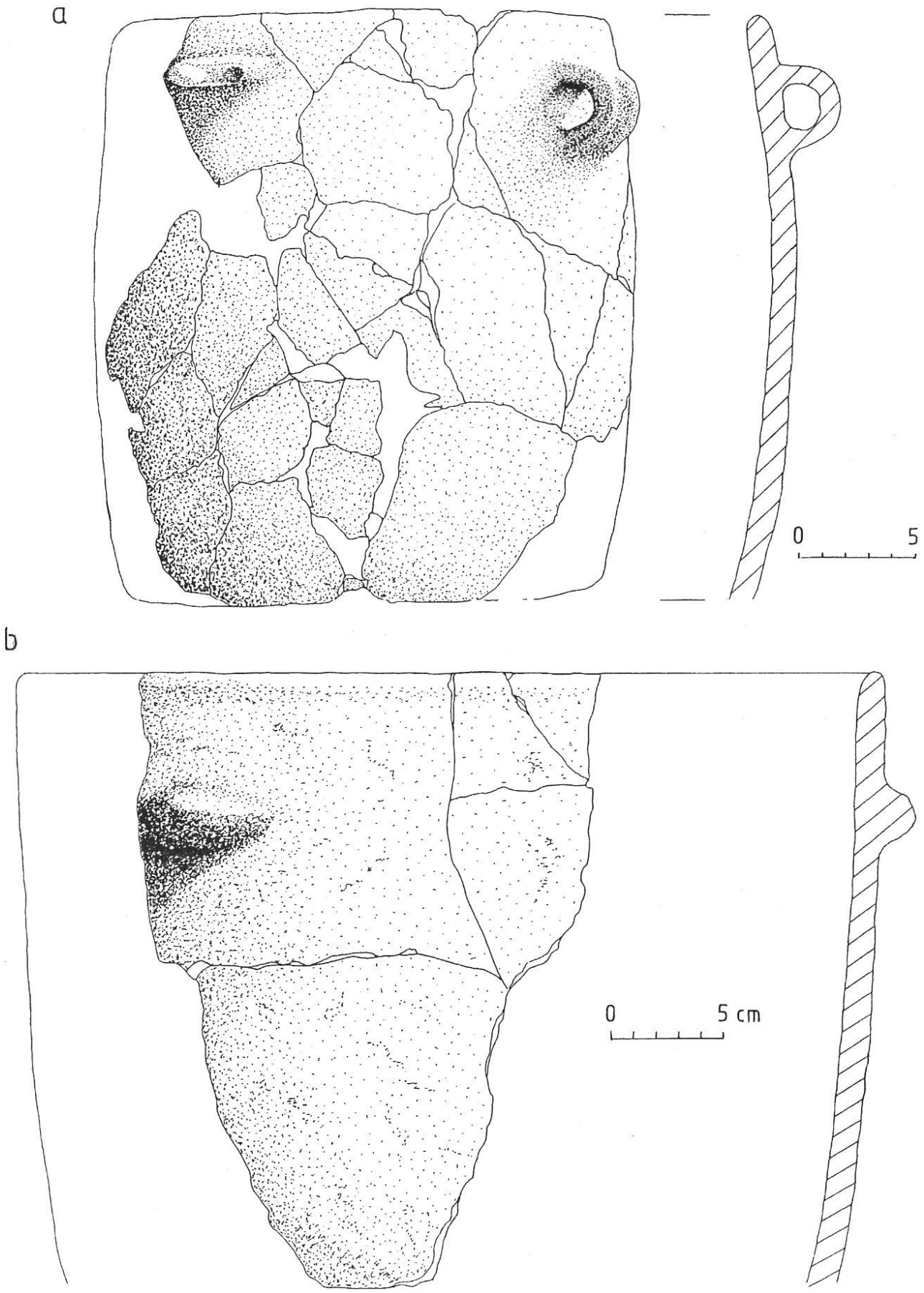

Tabl. III. Wielopole, gm. Olesno, st. 2. Depozyt ceramiczny
Taf. III. Wielopole, Gemeinde Olesno, Fundstelle 2. Keramikfund
Табл. III. Вельополе, гм. Олесно, пам. 2. Коллекция керамики

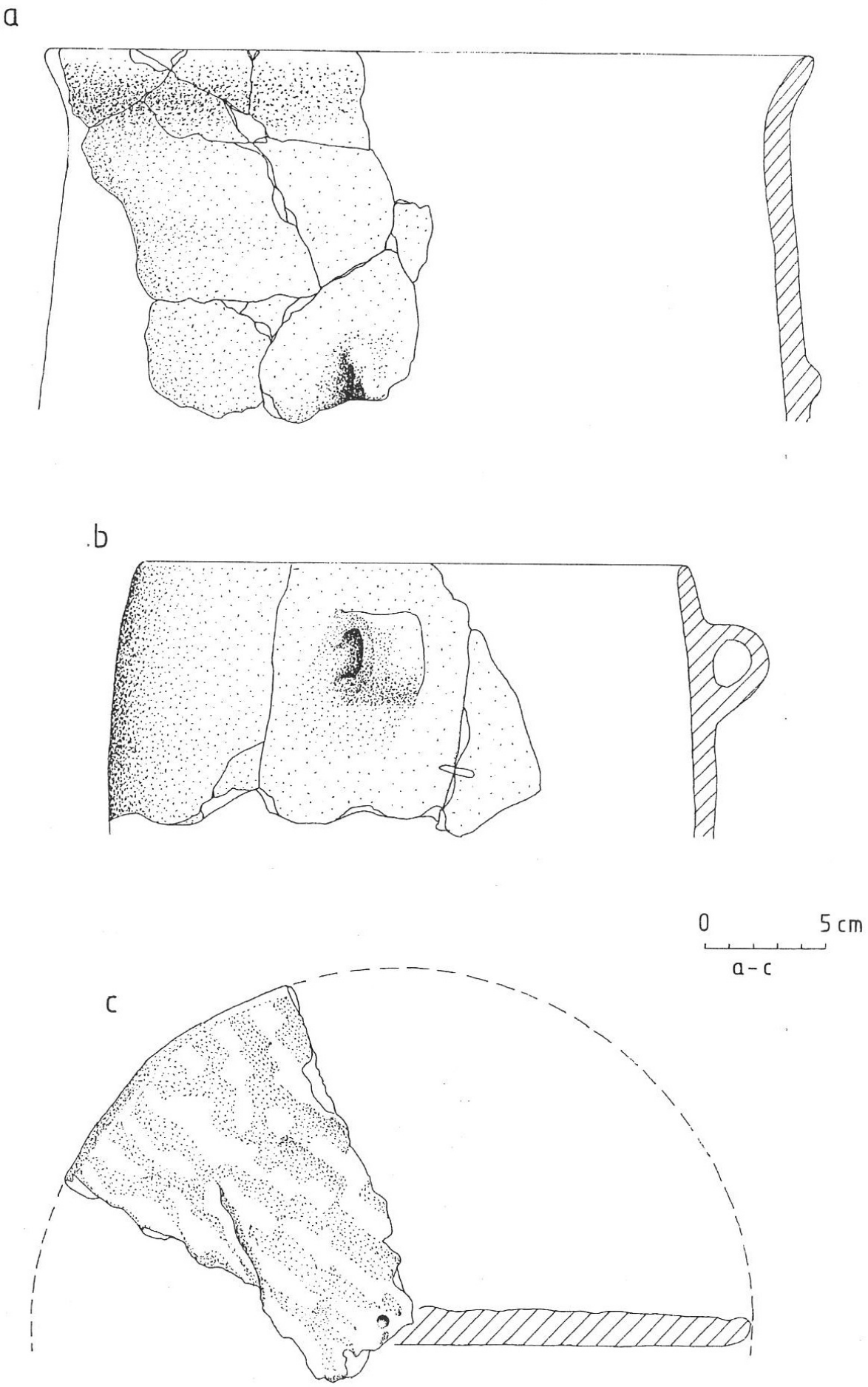

Tabl. IV. Wielopole, gm. Olesno, st. 2. Depozyt ceramiczny
Taf. IV. Wielopole, Gemeinde Olesno, Fundstelle 2. Keramikfund
Табл. IV. Вельополе, гм. Олесно, пам. 2. Коллекция керамики

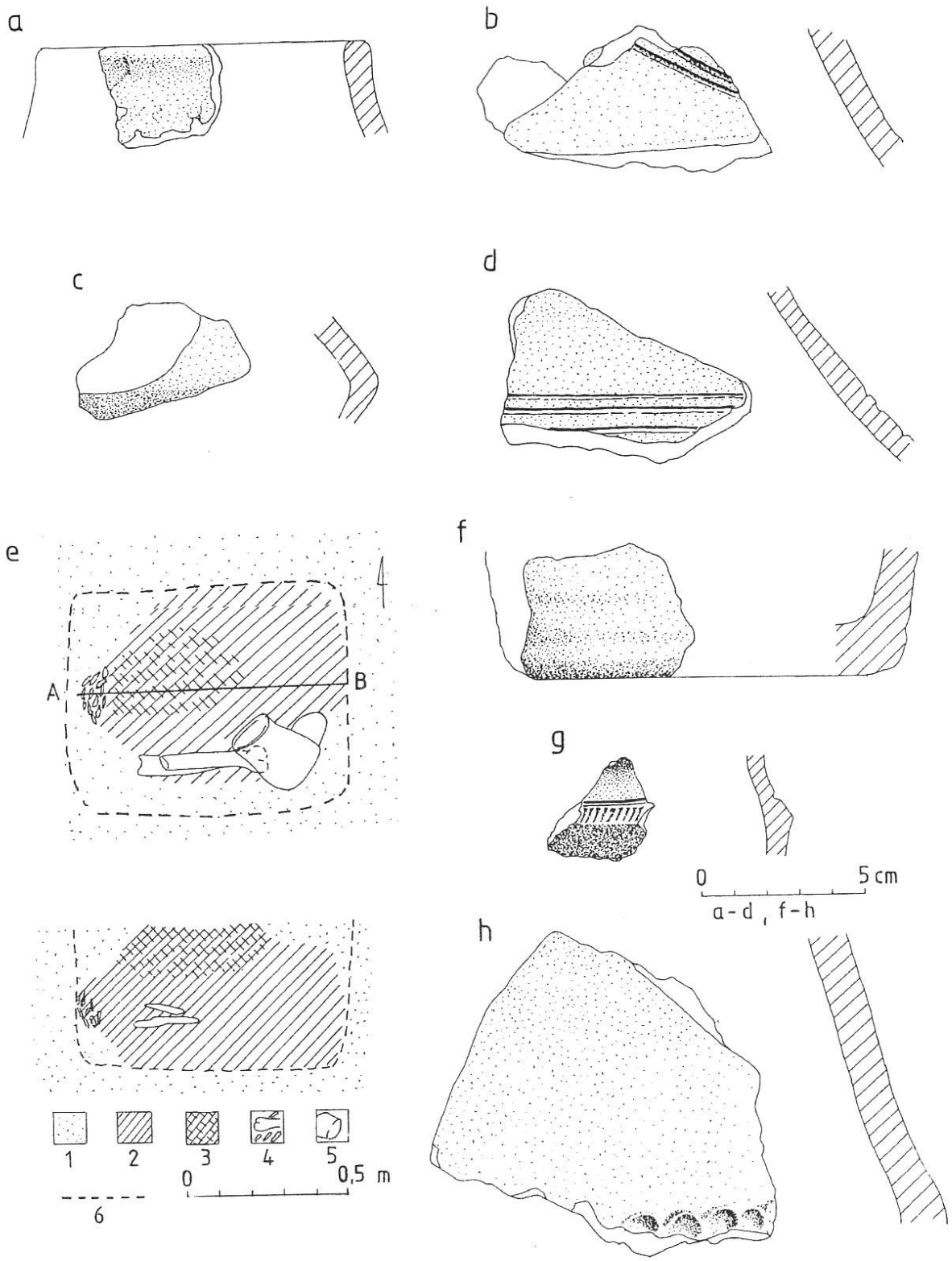

Tabl. V. Wielopole, gm. Olesno, st. 2. a—d — depozyt ceramiczny; e — rzut poziomy i profil ob. 1/84 (1 — żółty piasek, 2 — brunatna próchnica z piaskiem, 3 — polepa, 4 — kości zwierzęce, 5 — ceramika, 6 — przypuszczalny zarys obiektu); f—h — ob. 1/84, ceramika

Taf. V. Wielopole, Gemeinde Olesno, Fundstelle 2. a—d — Keramikfund; e — Draufsicht und Profil des Objekts 1/84 (1 — gelber Sand, 2 — brauner Humus mit Sand, 3 — Bekleibung, 4 — Tierknochen, 5 — Keramik, 6 — Vermutlicher Umriß des Objekts); f—h — Objekt 1/84, Keramik

Табл. V. Вельополе, гм. Олесно, пам. 2. a—d — коллекция керамики; e — план и профиль об. 1/84 (1 — желтый песок, 2 — коричневый гумус с песком, 3 — обмазка, 4 — кости животных, 5 — керамика, 6 — предположительный контур объекта); g—h — об. 1/84, керамика.

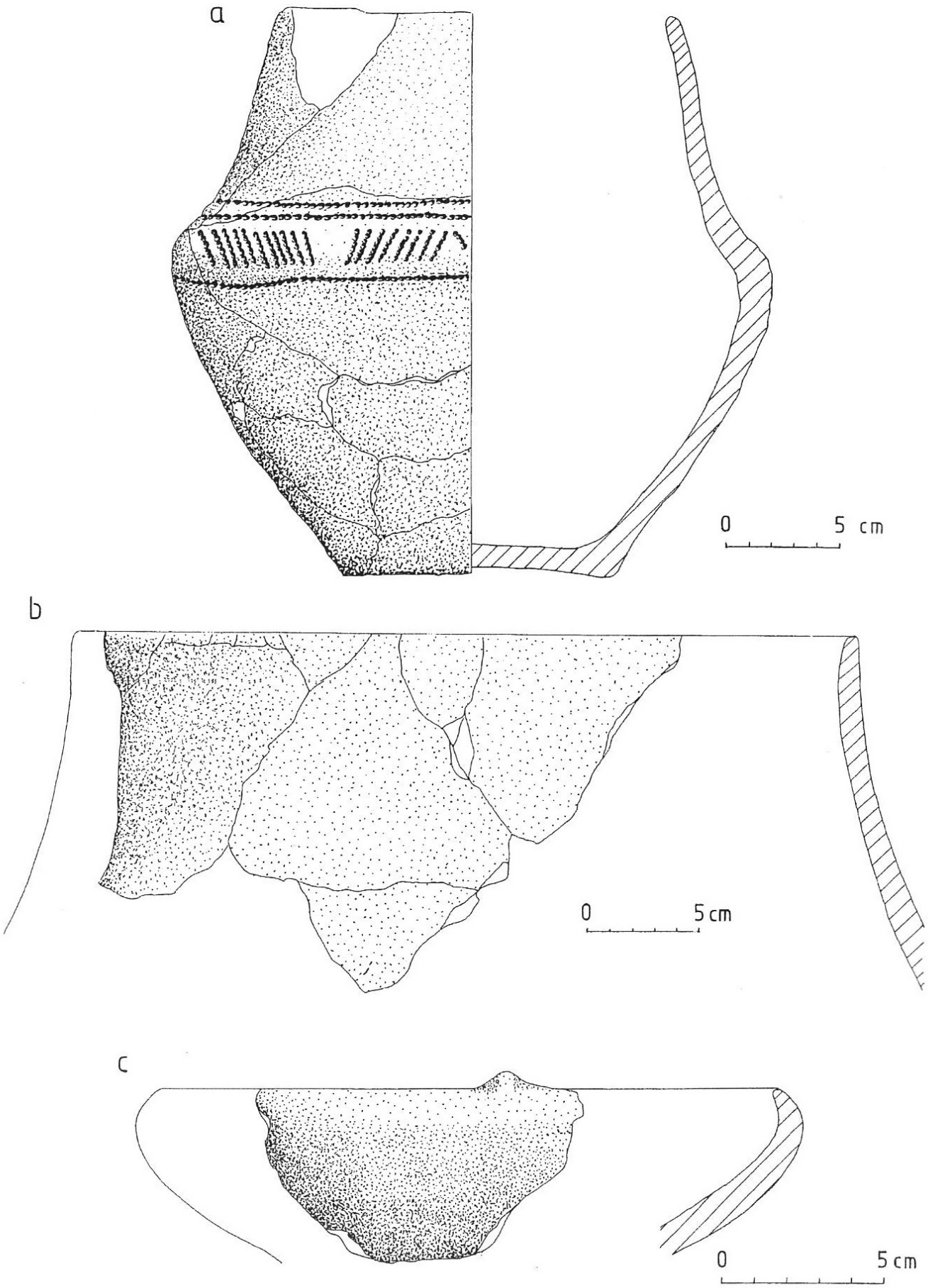

Tabl. VI. Wielopole, gm. Olesno, st. 2. Obiekt 1/84, ceramika
Taf. VI. Wielopole, Gemeinde Olesno, Fundstelle 2. Objekt 1/84, Keramik
Табл. VI. Вельополе, гм. Олесно, пам. 2. Объект 1/84, керамика

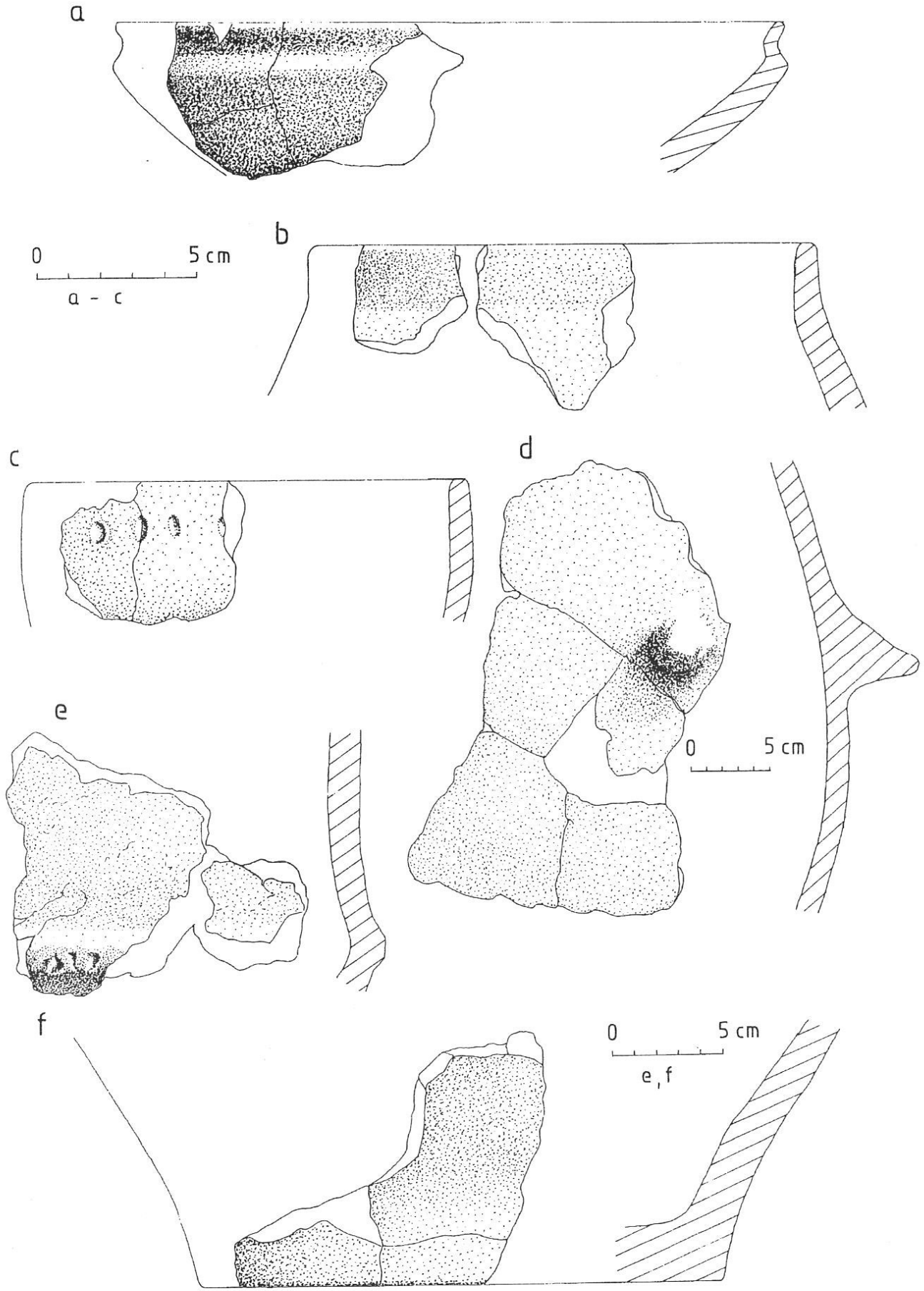

Tabl. VII. Wielopole, gm. Olesno, st. 2. Obiekt 1/84, ceramika
Taf. VII. Wielopole, Gemeinde Olesno, Fundstelle 2. Objekt 1/84, Keramik
Табл. VII. Вельополе, гм. Олесно, пам. 2. Объект 1/84, керамика

beżowa z okopceniami, powierzchnia gładzona, nierówna, przełam jednobarwny, domieszka: niewielka ilość tłucznia mineralnego i ceramicznego. Wymiary: średn. wyl. 16 cm (tabl. VII, b). 6. 2 fragmenty niewielkiego naczynia, zdobionego pod krawędzią ornamentem dołków palcowych, powierzchnia powyżej pasma dołeczków wygładzona, poniżej, na brzuścu chropowacona, przełam wielobarwny, domieszka: drobny tłuczeń mineralny. Wymiary: średn. wyl. 14 cm (tabl. VII, c). 7. Fragment brzuśca wazy lub czarki, zdobionej pasmem ukośnych nacięć, barwy czarnej, powierzchnia gładka, przełam jednobarwny, domieszka: drobny piasek (tabl. V, g). 8. 3 fragmenty dna masywnego naczynia (wazy) barwy ceglastej, powierzchnia gładzona, przełam jednobarwny, domieszka: średnioziarnisty tłuczeń mineralny. Wymiary: średn. dna 23,8 cm (tabl. VII, f). 9. Fragment dna garnka barwy beżowej, wewnątrz czarnej, przełam wielobarwny, domieszka: tłuczeń mineralny i ceramiczny. Wymiary: średn. dna 12,2 cm (tabl. V, f). 10. Fragment brzuśca dużego, grubościennego naczynia (wazy), zdobionego pasmem dołków palcowych, barwa ceglasta, powierzchnia gładzona, nierówna, domieszka: gruboziarnisty tłuczeń mineralny (tabl. V, h). 11. 7 fragmentów brzuśca dużego, grubościennego naczynia zdobionego plastycznym guzkiem, barwa ceglasta, powierzchnia szorstka, nierówna, przełam wielobarwny, domieszka: dość duża ilość grubego tłucznia mineralnego i piasku (tabl. VII, d). 12. 2 fragmenty brzuśca dużego naczynia grubościennego zdobionego na załomie pasmem dołków palcowych, barwa ceglasta, powierzchnia gładzona, nierówna, przełam jednobarwny, domieszka: gruboziarnisty tłuczeń mineralny i ceramiczny (tabl. VII, e). 13. 53 fragmenty grubościennej ceramiki z domieszką tłucznia mineralnego i ceramicznego. 14. 235 kości zwierzęcych. 15. 425 kawałków polepy.

Obiekt 2/85 ar 1-a, ćw. A

Posiadał zarys nieregularnego prostokąta o zaokrąglonych narożnikach i wymiarach 270 x 210 cm (tabl. VIII, a). Wypełnisko obiektu stanowił piasek z próchnicą, śladami spalenizny i dużą ilością polepy, która tworzyła czytelnie rysującą się warstwę barwy czerwono-brunatnej. W części południowo-wschodniej występuje wyraźne przegłębienie obiektu — sięga on w tej partii do głębokości 130 cm.

1. 2 fragmenty górnej części małego kubka zdobionego na brzuścu ukośną karbowaną listwą plastyczną, powierzchnia nierówna, wygładzona, barwa brunatno-ceglasta, przełam wielobarwny, domieszka: średnioziarnisty tłuczeń mineralny i ceramiczny. Wymiary: średn. wyl. 8,5 cm (tabl. VIII, c). 2. Fragment brzuśca niewielkiej wazy zdobionej ornamentem odciskanego naszyjnika, powierzchnia gładka, barwa brunatno-ceglasta, wewnątrz czarna, przełam wielobarwny, domieszka: drobny tłuczeń mineralny (tabl. VIII, b). 3. 12 drobnych fragmentów ceramiki. 4. 41 kawałków polepy.

Obiekt 3/85 ar A-1, ćw. D

Zachowany częściowo, owalna plama o wymiarach 80 x 40 cm, w przekroju kształtu wannowatego sięgająca do głębokości 100 cm. Wypełnisko stanowiła ciemna, spiaszczona próchnica z okruchami polepy i śladami spalenizny. Materiał zabytkowy nieliczny.

1. Fragment brzegu garnka, powierzchnia gładzona, barwa ceglasta, przełam jednobarwny, domieszka: tłuczeń mineralny i ceramiczny (tabl. VIII, d). 2. Fragment brzegu garnka, powierzchnia gładzona, nierówna, barwa ceglasta, przełam jednobarwny, domieszka: drobny tłuczeń mineralny i ceramiczny (tabl. VIII, e). 3. 39 drobnych fragmentów niecharakterystycznej ceramiki. 4. 33 kawałki polepy.

Obiekt 4/85 ar A-1, ćw. A

Nieregularna plama, przypuszczalnie o prostokątnym zarysie, rozmyta i zniszczona w części północnej. Zachowane wymiary 110 x 150 cm (tabl. IX, a).

Wypełnisko stanowiła brunatna próchnica z piaskiem i śladami spalenizny. W jego centrum znajdowały się dwa duże głazy granitowe, przepalone. W przekroju obiekt ma kształt prostokątny, dno płaskie. Większość materiału ceramicznego znaleziono pod głazem. 1. 32 fragmenty wazy bogato ornamentowanej dołeczkami, rytymi grupami ukośnych kresek i plastycznymi guzkami, powierzchnia gładka, barwa zewnątrz czarna, wewnątrz ceglasta, przełam wielobarwny, domieszka: piasek oraz niewielka ilość tłucznia ceramicznego. Wymiary: średn. wyl. 20 cm, średn. brzuśca 28 cm (tabl. IX, e). 2. Fragment misy z brzegiem wygiętym na zewnątrz, powierzchnia silnie wygładzona, barwa jasnoceglasta, przełam jednobarwny, domieszka: niewielka ilość grubego tłucznia mineralnego i szamotu. Wymiary: średn. wyl. 26 cm, średn. brzuśca 24,8 cm (tabl. X, a). 3. Fragment brzegu garnka, powierzchnia gładzona, barwa ceglasta, przełam jednobarwny, domieszka: tłuczeń mineralny (tabl. IX, b). 4. Fragment brzegu misy?, powierzchnia gładzona, barwa beżowa, przełam jednobarwny, domieszka: gruby tłuczeń mineralny i ceramiczny (tabl. IX, c). 5. Fragment brzegu garnka z dziurką pod krawędzią, powierzchnia chropowacona, barwa jasnoceglasta, przełam jednobarwny, domieszka: tłuczeń mineralny i ceramiczny (tabl. IX, d). 6. 74 fragmenty niecharakterystycznej ceramiki grubościennej, w tym kilka przepalonych. 7. 117 kawałków polepy.

Obiekt 5/85 ar I-A, ćw. D

Mocno zniszczony. Jama o wymiarach 120 x 60 cm, owalna w przekroju workowata o łukowatym dnie (tabl. X, b). Wypełnisko stanowiła spiaszczona próchnica ze śladami spalenizny, ściany wyłożone polepą.

1. Fragment placka glinianego, powierzchnia gładka, barwa jasnoceglasta, przełam jednobarwny, domieszka: tłuczeń mineralny i ceramiczny (tabl. X, c). 2. Fragment brzegu garnka, powierzchnia wewnątrz gładka, zewnątrz spumeksowana, barwa ceglasta, wewnątrz siwa, przełam wielobarwny, domieszka: gruby tłuczeń mineralny. Wymiary: średn. wyl. 18 cm (tabl. X, d). 3. 19 fragmentów niecharakterystycznej ceramiki, w tym 2 fragmenty czarnej, cienkościennej, gładkiej. 4. 197 kawałków polepy.

Podczas badań ratowniczych w 1985 roku zebrano także znaczną ilość ceramiki z powierzchni stanowiska. Wśród nich na uwagę zasługują fragmenty wazy z wyraźnie wyodrębnioną szyjką, zdobionej na brzuścu nalepianymi ukośnymi plastycznymi wałkami, barwa zewnątrz czarna, wewnątrz ceglasta, powierzchnia nierówna, gładka, domieszka drobnoziarnistego tłucznia mineralnego i ceramicznego (tabl. X, e).

Sonda 1/86 ar I-D, ćw. B

Podczas eksploracji nie stwierdzono występowania obiektów. W całej warstwie, której treść stanowiła próchnica z piaskiem do poziomu ok. 45 cm, występuje ceramika prahistoryczna.

1. Fragment brzegu czarki, powierzchnia gładka, barwa ceglasta z okopceniami, przełam jednobarwny, domieszka: piasek i drobny szamot. Wymiary: średn. wyl. 12 cm (tabl. XI, a). 2. Fragment dna naczynia, powierzchnia gładka, barwa brunatna, przełam wielobarwny, domieszka: tłuczeń mineralny i ceramiczny. Wymiary: średn. dna 10 cm (tabl. XI, b). 3. Fragment dna naczynia, powierzchnia nierówna, lekko gładzona, barwa jasnoceglasta, przełam wielobarwny, domieszka: tłuczeń ceramiczny i mineralny. Wymiary: średn. dna 6,5 cm (tabl. XI, c). 4. Fragment brzegu naczynia (garnka?), powierzchnia gładka, barwa

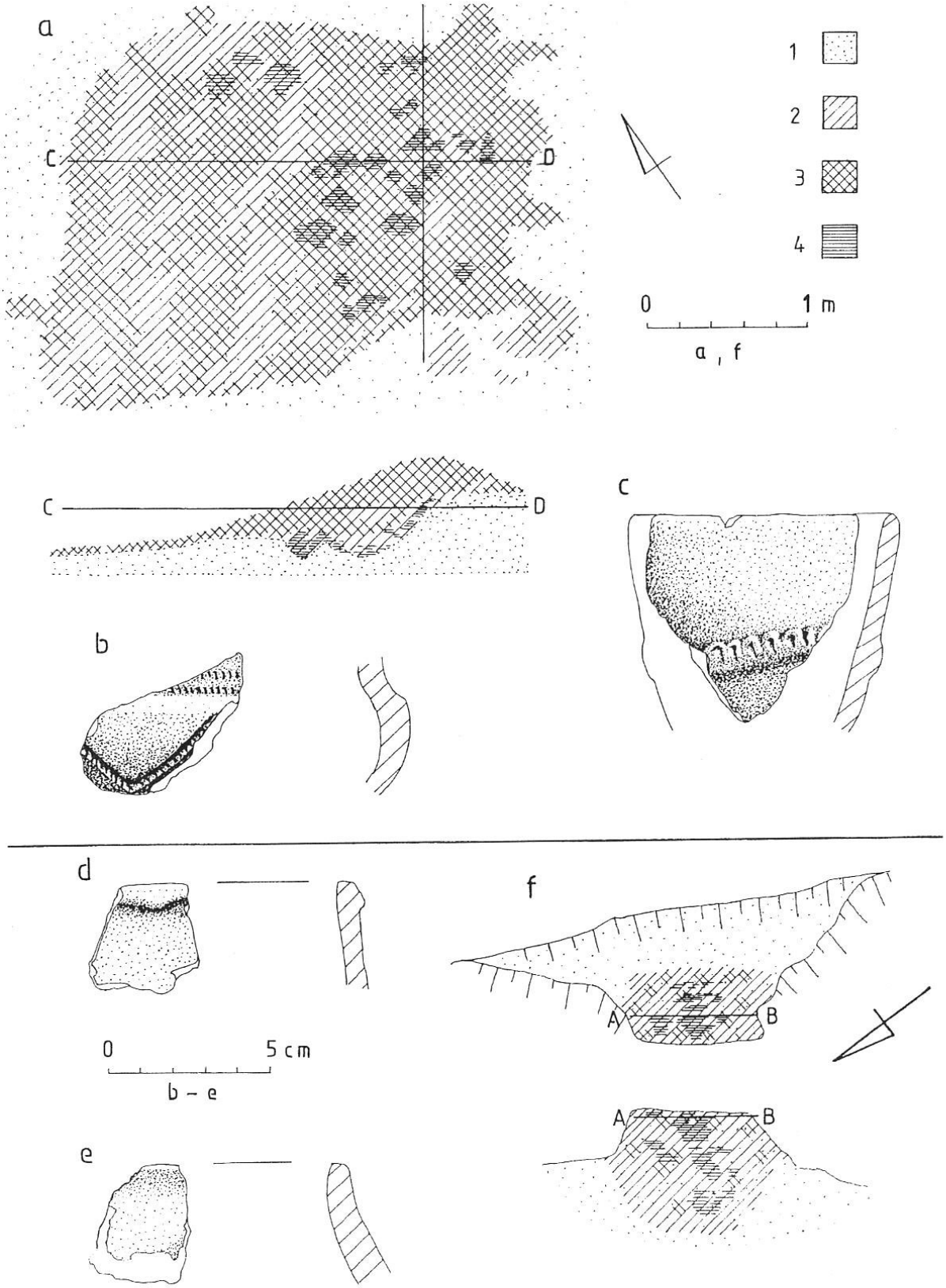

Tabl. VIII. Wielopole, gm. Olesno, st. 2. a — rzut poziomy i profil ob. 2/85 (1 — żółty piasek, 2 — brunatna próchnica z piaskiem, 3 — polepa, 4 — spalenizna); b—c — ob. 2/85 ceramika; f — rzut poziomy i profil ob. 3/85; d—e — ob. 3/85 ceramika

Taf. VIII. Wielopole, Gemeinde Olesno, Fundstelle 2. A — Draufsicht und Profil des Objekts 2/85 (1 — gelber Sand, 2 — brauner Humus mit Sand, 3 — Bekleibung, 4 — Verbranntes); b—c — Objekt 2/85 Keramik; f — Draufsicht und Profil des Objekts 3/85; d—e — Objekt 3/85 Keramik

Табл. VIII. Вельополе, гм. Олесно, пам. 2. а — план и профиль объекта 2/85 (1 — желтый песок, 2 — коричневый гумус с песком, 3 — обмазка, 4 — гарь) b—c — об. 2/85 керамика; f — план и профиль об. 3/85; d—e — об. 3/85 керамика

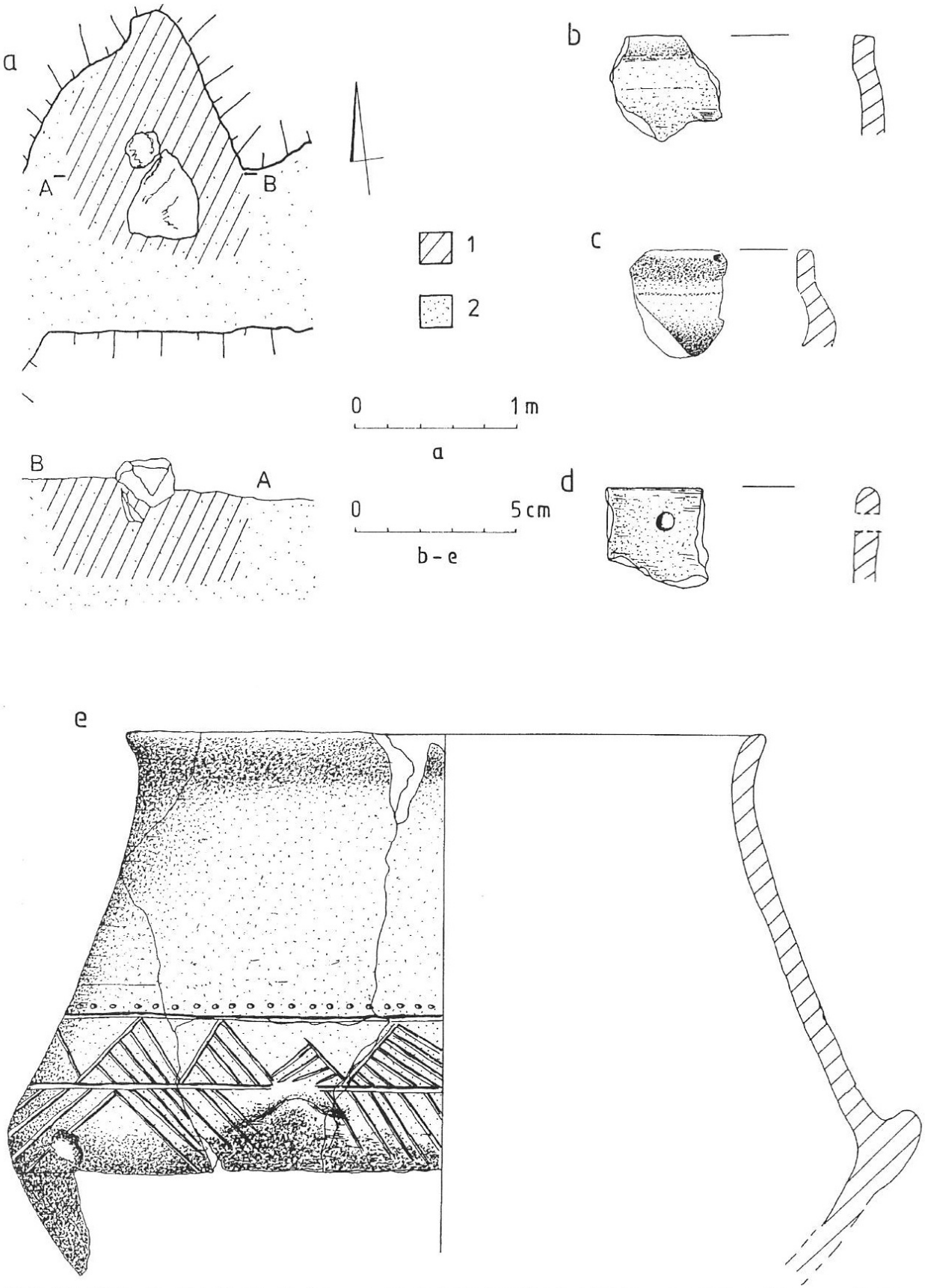

Tabl. IX. Wielopole, gm. Olesno, st. 2. a — rzut poziomy i profil ob. 4/85 (1 — brunatna próchnica z piaskiem, 2 — żółty piasek); b—e — ob. 4/85 ceramika

Taf. IX. Wielopole, Gemeinde Olesno, Fundstelle 2. a — Draufsicht und Priofil des Objekts 4/85 (1 — brauner Humus mit Sand, 2 — gelber Sand); b—e — Objekt 4/85 Keramik

Табл. IX. Вельополе, гм. Олесно, пам. 2. а — план и профиль об. 4/85 (1 — коичневый гумус с песком, 2 — желтый песок); b—e — об. 4/85 керамика

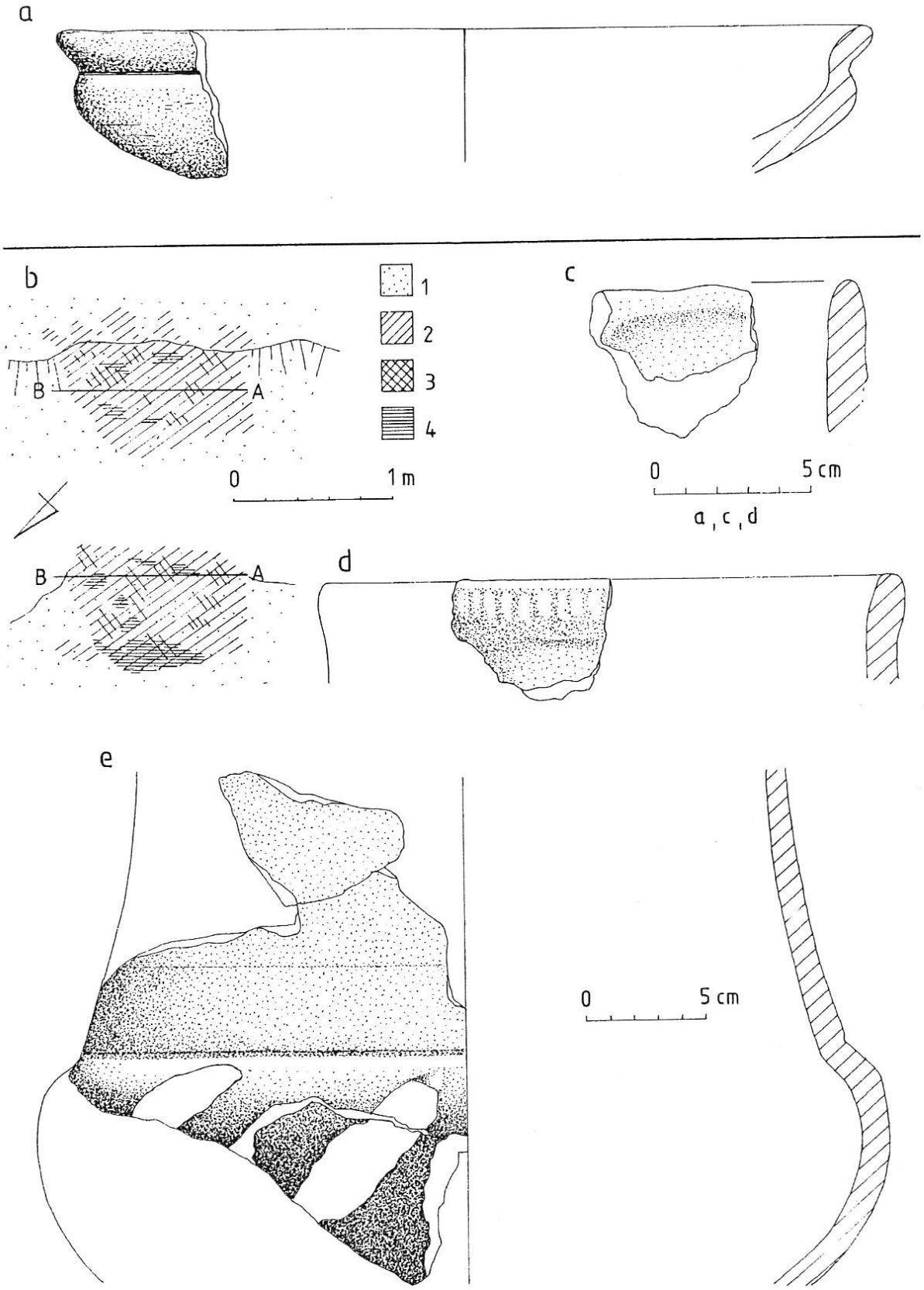

Tabl. X. Wielopole, gm. Olesno, st. 2. a — ob. 4/85 ceramika; b — rzut poziomy i profil ob. 5/85 (1 — żółty piasek, 2 — brunatna próchnica z piaskiem, 3 — polepa, 4 — spalenizna); c—d — ob. 5/85 ceramika; e — z powierzchni stan.

Taf. X. Wielopole, Gemeinde Olesno, Fundstelle 2. a — Objekt 4/85 Keramik; b — Draufsicht und Profil des Objekts 5/85 (1 — gelber Sand, 2 — brauner Humus mit Sand, 3 — Bekleibung, 4 — Verbranntes); c—d — Objekt 5/85 Keramik; e — aus der Oberfläche der Fundstelle

Табл. X. Вельополе, гм. Олесно, пам. 2. a — об. 4/85 керамика; b — план и профиль об. 5/85 (1— желтый пецок, 2 — коричевый гумус с песком, 3 — обмазка, 4 — гарь); c—d — об. 5/85 керамика; e — подъемный материал.

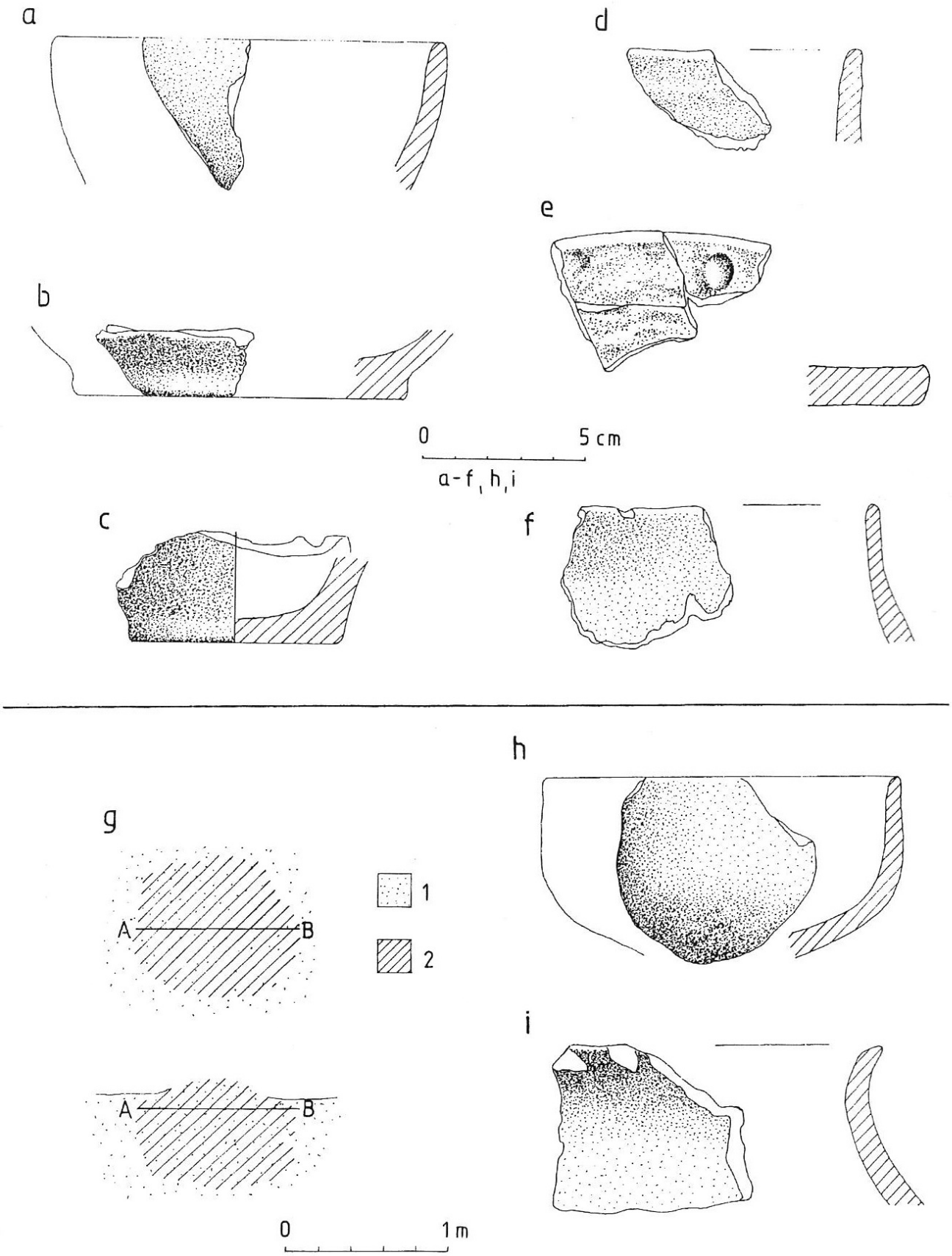

Tabl. XI. Wielopole, gm. Olesno, st. 2. a—f — sonda 1/88 ceramika; g — rzut poziomy i profil ob. 6/88 (1 — żółty piasek, 2 — brunatna próchnica z piaskiem); h—i — ob. 6/88 ceramika

Taf. XI. Wielopole, Gemeinde Olesno, Fundstelle 2. a—f — Sonde 1/88 Keramik, g — Draufsicht und Profil des Objekts 6/88 (1 — gelber sand, 2 — brauner Humus mit Sand); h—i — Objekt 6/88 Keramik

Табл. XI. Вельополе, гм. Олесно, пам. 2. a—f — шурф 1/88 керамика; q — план и профиль об. 6/88 (1 — желтый песок, 2 — коричневый гумус с песком); h—i — ob. 6/88 керамика

ceglasta, przełam wielobarwny, domieszka: niewielka ilość drobnego tłucznia mineralnego i ceramicznego (tabl. XI, d). 5. 3 fragmenty placka glinianego, powierzchnia z jednej strony gładka, z drugiej chropowata, nierówna, barwa jasnobrunatna, przełam wielobarwny, domieszka: tłuczeń mineralny i ceramiczny. Wymiary: średn. 32 cm (tabl. XI, f). 7. 123 fragmenty niecharakterystycznej ceramiki. 8. 60 kawałków polepy.

Obiekt 6/88

Zarysował się w postaci postaci piaskowego pagórka, po oczyszczeniu którego uzyskano owalną plamę o średnicy ok. 1 m. W przekroju miała kształt prostokątny o zaokrąglonych narożnikach (tabl. XI, g). Wypełnisko stanowiła brunatna próchnica z piaskiem. Wydobyto niewielką ilość ceramiki.
1. 2 fragmenty czarki (kubka?), powierzchnia gładzona, barwa szaro-beżowa, przełam wielobarwny, domieszka: piasek. Wymiary: średn. wyl. 11 cm (tabl. XI, h). 2. Fragment szyjki naczynia (wazy?) wychylonej na zewnątrz, powierzchnia gładka, barwa brunatna, przełam jednobarwny, domieszka: piasek, niewielka ilość szamotu i miki (tabl. XI, i). 3. 61 drobnych fragmentów naczyń grubościennych o domieszce tłucznia mineralnego i ceramicznego, w tym kilka fragmentów placków glinianych. 4. 19 kawałków polepy. 5. kilkanaście drobnych okruchów kości.

ANALIZA

Depozyt ceramiczny

Składał się głównie z fragmentów grubościennej ceramiki o domieszce tłucznia mineralnego i ceramicznego. Rekonstrukcja części naczyń jest niemożliwa, co utrudnia datowanie skupiska. Fragmenty lekko wychylonej na zewnątrz szyjki dużej, szerokootworowej wazy (tabl. II, a) reprezentują formę spotykaną wśród ceramiki łużyckiej wczesnej epoki żelaza. Podobne naczynia wystąpiły na cmentarzysku w Sieniawie-Piganach (H. Różańska, 1962, tabl. LXXVI:2, LXXIX:3, LXXXIII:5, 9), Wietlinie III, st. 1 (A. Kostek, 1991, tabl. II:2, VI:3), Krzemienicy (E. Szarek-Waszkowska, 1975, tabl. XII:1, XIV:9, XVIII:10), Kłyżowie (M. Florek, 1993, tabl. I:h). Są między nimi różnice objawiające się w ostrości załomu brzuśca, czy wychyleniu szyjki, ale niestety, fragmentaryczność zachowania nie pozwala dokładniej określić ich wyglądu, a tym samym uściślić chronologii.

Szeroko rozpowszechnione wśród materiału ceramicznego kultury łużyckiej są gliniane placki-talerze (tabl. IV, c). Na niektórych stanowiskach stanowią wręcz znaczny ilościowo procent. Do takich należy np. st. 1 w Białobrzegach, woj. Rzeszów (S. Czopek, 1991, s. 166). K. Moskwa datuje je od V okresu epoki brązu do schyłku okresu halsztackiego włącznie (K. Moskwa, 1976, s. 82—83). Misa półkulista z zaznaczonym dnem i brzegiem lekko zagiętym do środka (tabl. II, c) również jest formą mało charakterystyczną i ma liczne analogie wśród podobnych form typowych dla III fazy grupy tarnobrzeskiej (K. Moskwa, 1976, s. 103). Garnki zdobione plastycznymi guzkami na brzuścu (tabl. III, b, IV, b) spotyka się zarówno na stanowiskach grupy tarnobrzeskiej (S. Czopek, 1991, tabl. II, 9), jak i innych grup „łużyckich" (J. Rydzewski, 1989, s. 32, ryc. 19, tabl. XV:1, XX:2, XXI:16 i in.). Rozpowszechnioną formą są w materiale ceramicznym kultury holihradzkiej (L. Kruszelnicka, 1993, rys. 30:1, 42:1, 53:1, 62:4 i in.), oraz kyjatyckiej (T. Kemenczei, 1984, tabl. LXXXVII:9, 23, XCI:8, XCII:6, XCIV:16), i Gava (T. Kemenczei, 1984, tabl. CXXVIII:12, CXLII:13, CXLVII:17). Formą rzadziej spotykaną są garnki zaopatrzone w plastyczne guzki i uszka ułożone naprzemian (tabl. III, a). Generalnie jednak plastyczny ornament w postaci guzków różnego rodzaju jest dość powszechny w zdobnictwie grupy tarnobrzeskiej (K. Moskwa, 1976, s. 125).

Obiekty

Zestaw ceramiki odkrytej w obiekcie 1/84 (tabl. V, f—h) jest typowy dla III fazy rozwojowej grupy tarnobrzeskiej (K. Moskwa, 1976, s. 97 i n.), wykazuje jednak i wcześniejsze nawiązania płd i płd-wsch. W obiekcie 2/85 wystąpiły tylko 2 interesujące formy ceramiki. Fragment wazy zdobionej ornamentem stempelka (tabl. VIII, b) i fragment naczyńka zdobiony ukośną listwą plastyczną z wytłoczonymi dołeczkami (tabl. VIII, c). Zdobnictwo to typowe jest dla III fazy grupy tarnobrzeskiej (K. Moskwa, 1976, s. 97 i n.). Materiał ceramiczny pochodzący z ob. 3/85 (tabl. VIII, d, e) jest zupełnie niecharakterystyczny, co uniemożliwia jego datowanie.

W ob. 4/85 znajdujemy fragmenty dwóch charakterystycznych naczyń. Profilowana misa (tabl. X, a) jest typową formą występującą od schyłku I fazy rozwojowej grupy tarnobrzeskiej (K. Moskwa, 1976, s. 91 i n., 1984, s. 46) i kontynuuje się nawet do schyłku kultury łużyckiej na obszarze objętym przez grupę tarnobrzeską (K. Moskwa, 1976, s. 92). Waza zdobiona rytym ornamentem i plastycznymi guzkami (tabl. IX, e) jest formą typową dla III fazy rozwojowej kultury łużyckiej (K. Moskwa, 1976, s. 101 i n.).

Zupełnie niecharakterystyczna ceramika pochodzi z mocno zniszczonego obiektu 5/85 (tabl. X, c, d). Formą bardziej interesującą, niestety nie pochodzącą z konkretnego obiektu jest naczynie wazowate zdobione ukośnie dolepianymi plastycznymi listewkami (tabl. X, e). Takie motywy zdobnicze występują na ceramice grupy tarnobrzeskiej począwszy od I fazy jej rozwoju (K. Moskwa, 1976, s. 91 i n.).

Ceramika pochodząca z sondy 1/86 (tabl. XI, a—f) i ob. 6/88 (tabl. XI, h, i) jest nieliczna i zachowana w tak ułamkowych fragmentach, że trudno się pokusić o jej precyzyjne datowanie. Reasumując, materiały ceramiczne pochodzące ze stan. 2 w Wielopolu, gm. Olesno pozwalają zaliczyć je najprawdopodobniej do osad grupy tarnobrzeskiej i datować na III fazę jej rozwoju.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

Czopek S.
1991 *Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Białobrzegach, woj. Rzeszów (stanowisko 1 i 5) w latach 1982—1984*, „MSROA za lata 1980—1984", s. 165—171.

Florek M.
1993 *Drugie cmentarzysko grupy tarnobrzeskiej w Kłyżowie, gm. Pysznica, woj. tarnobrzeskie*, „MSROA za lata 1991—1992", s. 175—180.

Kemenczei T.
1984 *Die spätbronzezeit Nordostungarns*, Budapest.

Kostek A.
1991 *Cmentarzysko grupy tarnobrzeskiej w Wietlinie III, gm. Laszki, woj. Przemyśl*, „MSROA za lata 1980—1984", s. 5—44.
Krušelnicka L.
1993 *Novi pamiatki kultury Gava-Holihrady* [w:] Pam'jatki gal'stas'kogo periodu w miežu'ričči Wisły Dnistra i Prip'jati, Kiiv, s. 56—122.
Moskwa K.
1976 *Kultura łużycka w południowo-wschodniej Polsce*, Rzeszów
Różańska, H.
1962 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Sieniawie-Piganach, pow. Jarosław*, „WA", t. XXVII, z. 4, s. 360—392.
Rydzewski J.
1989 *Osada kultury łużyckiej w Podlężu (część I: Katalog materiałów)*, „MANH", t. XIII, s. 11—124.
Szarek-Waszkowska E.
1975 *Cmentarzysko kultury łużyckiej w Krzemienicy, pow. Mielec*, „MSROA za lata 1970—1972", s. 3—51.

Barbara Szpunar

Die Siedlug der Lausitzer Kultur in Wielopole, Gemeinde Olesno

Zusamenfassung

Die Fundstelle Nr. 2 in Wielopole wurde 1982 entdeckt. Es ist eine sandige Düne, mit Wald bewachsen, teilweise durch Sandgewinnung zerstört. Rettungsarbeiten wurden im Laufe von mehreren Jahren durchgeführt (1984—1986, 1988). Das gewonnene keramische Material bilden hauptsächlich dickwändige Keramikfragmente mit Beimischung von Mineral- und Keramiksteinschalg. Zweite kleinere Gruppe bilden schwarze dünnwändige Gefäßbruchstücke. Die Keramik gehört zu der für die Tarnobrzeg-Gruppe aus ihrer 3. Entwicklungsphase typischen Keramik. Gewisse Gefäßformen, vor allem mit plastischen Knoten verzierte Töpfe treten auch im Fundmaterial der Holihrady-, Kyjatice- und Gava-Kultur auf, wie auch in andren Lausitzer Gruppen darunter auch früheren als die auf Früheisenzeit datierte 3. Phase der Tarnobrzeg-Gruppe.

Барбара Шпунар

Поселение лужицкой культуры в Вельополе, гм. Олесно

Резюме

Памятник № 2 в Вельополе открыт в 1982 году. Это песчаная дюна, поросшая лесом, частично уничтоженным при добыче песка. Охранноспасательные работы велись в течение нескольких лет (1984—1986, 1988).

Полученный в ходе исследований материал — это, преимущественно, фрагменты толстостенной керамики, содержащей примеси измельченных минералов и шамота. Вторую группу, количественно значительно меньшую, составляют обломки тонкостенных сосудов черного цвета.

Керамика принадлежит к типичной для тарнобжегской группы в ее III фазе развития. Определенные формы сосудов, в основном, горшки, украшенные рельефными шишечками, встречаются также среди материалов голиградской, киятицкой культур или культуры Гава и у иных лужицких групп, в том числе у более ранних, чем датированная эпохой раннего железа III фаза тарнобжегской группы.